

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการหน่วยประเมินภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยทำการศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดการจัดการศึกษาของไทย

2.1.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่

2) พ.ศ. 2545

2.1.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

2.2 การประเมินคุณภาพภายนอก

2.2.1 หลักการสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอก

2.2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอก

2.2.3 รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอก

2.2.4 แนวทางการประเมินคุณภาพภายนอก

2.2.5 ผู้ประเมินภายนอก

2.2.6 วิธีการประเมินภายนอกสถานศึกษา

2.2.7 การประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง

(พ.ศ. 2549 – 2553)

2.3 หน่วยประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3.1 ภารกิจของหน่วยประเมินภายนอก

2.3.2 คุณสมบัติของผู้เสนอรับงานประเมิน

2.3.3 ขั้นตอนการรับงานและทำสัญญาการประเมิน

2.3.4 เกณฑ์ในการพิจารณาจัดจ้างหน่วยประเมิน ดำเนินการประเมินสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง ครั้งที่ 1/2550

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 ผลงานวิจัยภายในประเทศ

2.4.2 ผลงานวิจัยต่างประเทศ

2.1 แนวคิดการจัดการศึกษาของไทย

การจัดการนั้นเป็นคำรวมที่ครอบคลุมการดำเนินการบางสิ่งบางอย่างโดยมีเป้าหมายที่มุ่งบรรลุอย่างชัดเจน มีการกำหนดรูปแบบกระบวนการ มีการจัดองค์การ มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบชัดเจน มีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรอื่นๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ ผู้ดำเนินการ เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการดำเนินการให้เกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนด กระบวนการทั้งหมดนี้คือการจัดการ ซึ่งต้องกระทำอย่างเป็นระบบ มีแผน มีเป้าหมาย มีผู้รับผิดชอบ และมีเครื่องมือกลไกที่นำไปสู่ความสำเร็จได้ ทั้งนี้ การจัดการศึกษาก็คือกระบวนการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยในกระบวนการจัดการศึกษานี้ มีบุคคลหลายคนและหลายหน่วยงานเข้ามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว พรรคพวกเพื่อนฝูงญาติมิตร ชุมชน ประชาคม เอกชน สื่อมวลชน วัด โรงเรียน และที่สำคัญมากคือรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ ซึ่งรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย สังคมที่มีขนาดใหญ่โตกว้างขวาง มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการประกอบอาชีพหลากหลาย เนื้อหาของการศึกษายังต้องมีความหลากหลาย แต่ขณะเดียวกันการจัดการศึกษาก็ต้องมุ่งธำรงรักษาเอกภาพร่วมกันของสังคมไว้ด้วย สารของการศึกษาจึงต้องครอบคลุมทั้งเรื่องวิถีการดำรงชีวิต การประพฤติปฏิบัติตน ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ประสพการณ์และความเป็นไปของสังคมในอดีต ปัจจุบัน และที่จะไปสู่อนาคต รวมทั้งเรื่องความรู้ ความเข้าใจและเทคนิควิธีการประกอบอาชีพ

ในประเทศไทยการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการหรือในระบบ ส่วนใหญ่จัดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานเฉพาะด้านที่ตั้งขึ้นมาทำหน้าที่ปลูกฝังทักษะ ความรู้ และค่านิยมแก่ผู้เรียน แต่โรงเรียนหรือสถานศึกษาก็ไม่ใช่เป็นช่องทางเดียว ในโลกที่พัฒนาการด้านสื่อและเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาสามารถทำได้อย่างหลากหลาย เพื่อสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะแต่ละกลุ่ม เช่น การศึกษานอกโรงเรียน การจัดการศึกษาในครัวเรือน การจัดการศึกษาโดยชุมชน การศึกษาทางไกลผ่านสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น การจัดการศึกษาในภาพรวมเป็นเรื่องที่สังคมและผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาทุกระดับต้องร่วมมือกันเพื่อให้เกิดขึ้นได้ บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

2.1.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาไว้หลายประการ โดยกล่าวถึงความมุ่งหมายและหลักการ สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาระบบการศึกษา แนวการจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู ศึกษานิเทศก์และบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากร และการลงทุนเพื่อ

การศึกษา รวมทั้งเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งประเด็นที่กฎหมายระบุนี้ถือว่าครอบคลุมสาระเนื้อหาที่จำเป็นในการจัดการศึกษามากอยู่แล้ว และผู้ที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษามีภาระในการขยายความ หรือลงรายละเอียดภาคปฏิบัติเพื่อนำไปดำเนินการให้เกิดผล

ในมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตามความข้างต้น เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงอยู่ที่คนไทย โดยทั่วไป ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี มีประโยชน์ มีความครบถ้วนทุกด้าน คือ

2.1.1.1 ทางกาย คือมีสุขภาพดี สมบูรณ์ แข็งแรง หมายความว่าจัดการศึกษาต้องครอบคลุมถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัย เช่น ส่งเสริมการออกกำลังกาย ส่งเสริมกีฬา ส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่เอื้อต่อสุขลักษณะ ปลอดภัยจากภาวะมลพิษ ปลอดภัยจากยาเสพติด และปลอดภัยจากภัยทั้งหลายที่อาจกระทบกระเทือนต่อสุขภาพอนามัยของผู้เรียน นอกเหนือจากหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยแล้ว ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาต้องคาดการณ์และเตรียมการป้องกันไว้ล่วงหน้าเพื่อผ่อนคลายหรือแก้ไขปัญหาค่าได้ทันการณ์

2.1.1.2 ทางจิตใจ คือมีจิตใจที่อดทนเข้มแข็ง สามารถเผชิญกับปัญหาหลากหลายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีสติ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยในตัวเอง สามารถอดทนอดกลั้นต่อแรงกดดันต่างๆ

2.1.1.3 ทางสติปัญญา คือการใช้ความคิดและเหตุผล

2.1.1.4 ความรู้ คือการมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของสังคมปัจจุบัน ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้และทักษะด้านภาษา คณิตศาสตร์ ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย การประยุกต์ภูมิปัญญาไทย ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

2.1.1.5 คุณธรรมและจริยธรรม แสดงออกในรูปของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รักษาดี ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความละเอียดต่อการประพฤติตนในทางเสื่อมเสียหรือก่อให้เกิดผลเสียหายต่อผู้อื่นและสังคม

2.1.1.6 มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต รักวัฒนธรรมไทย มีเอกลักษณ์ไทย มีมรดก และการวางตนในสังคม รู้จักประมาณตนเอง

2.1.1.7 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ผู้ได้รับการศึกษาจะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ประนีประนอม มีความเมตตากรุณา มีสัมพันธที่ดีต่อผู้อื่น และดำเนินบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสม

คุณลักษณะที่กล่าวข้างต้นอันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษานี้ เริ่มต้นที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาซึ่งจะเป็นผู้ปลูกฝังถ่ายทอดอบรม หมายความว่า ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาต้องเป็นตัวอย่างที่ดี คือรักษาหรือพัฒนาคุณลักษณะที่ดีไว้เป็นแบบอย่าง คุณลักษณะที่ดีอันเป็นที่พึงประสงค์นี้ถือเป็นมาตรฐานหรือดัชนีชี้วัดครู ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา โดยผู้นำชุมชน และประชาชนต้องช่วยกันส่งเสริมสนับสนุน ยกย่องและตั้งความคาดหวังให้แม่แบบสำหรับลูกหลานตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานคุณลักษณะดังกล่าว เพราะหากแม่แบบไม่ดี เขวชนก็จะยึดถือเป็นแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของพวกเขาตามไปด้วย

นอกจากนั้นยังได้กำหนดหลักการศึกษไว้ และใช้หลักการดังกล่าวเป็นตัวกำหนดสาระเนื้อหาของกฎหมายว่าด้วยการศึกษา โดยได้กำหนดหลักสำคัญในการจัดการศึกษาไว้ 3 ประการ คือ การศึกษาตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม และการพัฒนาต่อเนื่อง

1. การศึกษาตลอดชีวิต ถือว่าการจัดการศึกษานั้นเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน หลักการคือคนทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษานี้ต้องครอบคลุมทุกด้าน มิใช่เฉพาะชีวิตการทำงานเท่านั้น เพราะไม่เพียงบุคคลต้องพัฒนาตนเองและความสามารถในการประกอบอาชีพของตน คนแต่ละคนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนและประเทศโดยส่วนรวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้ เพราะสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และพัฒนาการทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องศึกษาความเป็นไปรอบตัวเพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

2. การมีส่วนร่วม สังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมนั้นแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสนับสนุนทรัพยากร ร่วมติดตามประเมิน ส่งเสริมให้กำลังใจและปกป้องผู้ปฏิบัติงานที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม หลักการนี้ถือว่าอนาคตของประเทศและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทย เป็นความรับผิดชอบของคนไทยทุกคนมิใช่ถูกจำกัดโดยตรงในการจัดการศึกษาดังนั้นจึงเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะเข้ามีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรคของการจัดการศึกษา ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและช่วยดูแลการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

3. การพัฒนาต่อเนื่อง การศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องปรับเปลี่ยนตลอดเวลาให้ทันกับความรู้ที่ก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง ดังนั้น การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนานี้มีทั้งการค้นคิดสาระและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ การประยุกต์ปรับปรุงเนื้อหาสาระที่มีอยู่ และการติดตามเรียนรู้เนื้อหาสาระที่มีผู้ประดิษฐ์คิดค้นมาแล้ว ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไม่ว่าครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา ต้องถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญในการปรับปรุงตนเองให้ทันโลก และทันสมัย แต่ขณะเดียวกันก็ต้องทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมเพื่อประยุกต์ความรู้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การรับความรู้มาถ่ายทอดโดยปราศจากดุลยพินิจอาจก่อความเสียหายโดยไม่คาดคิด จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะช่วยกันดูแลให้ความรู้ใหม่ๆ เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมอย่างแท้จริง

นอกจากนี้กฎหมายยังได้ระบุหลักในการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาไว้ด้วย ได้แก่ หลักเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ หมายความว่า การจัดการศึกษาจะเน้นนโยบาย หลักการ และเป้าประสงค์ร่วมกัน แต่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้ดุลยพินิจเลือกเส้นทางและวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการทำงานของตน และหลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการบริหารที่ให้สถานศึกษามีบริหารจัดการได้เอง (School-based management) ตามหลักการนี้ จำเป็นต้องแยกภาระงานด้านนโยบายเกณฑ์และมาตรฐานออกจากงานด้านปฏิบัติหรืองานบริการ ทั้งนี้ หน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่กำหนดนโยบาย เกณฑ์และมาตรฐาน ส่วนเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องกระจายอำนาจให้หน่วยปฏิบัติดูแลและรับผิดชอบ การตัดสินใจด้วยตนเองโดยหน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่ติดตาม ประเมิน ตรวจสอบ ส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยปฏิบัติที่ได้รับมอบอำนาจสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รวมถึงการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา ตามหลักการนี้ ในเมื่อหน่วยปฏิบัติได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการได้อย่างคล่องตัวพอควรแล้ว ก็จำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้หน่วยปฏิบัติรับผิดชอบ เพราะการมอบอำนาจโดยไม่มีกติกาก็เท่ากับมอบให้ทำงานโดยไม่มีเป้าหมาย ซึ่งไม่สามารถประเมินได้ ในเมื่อรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ทรัพยากรสนับสนุนแก่สถานศึกษา และหน่วยงานการศึกษา ซึ่งอาจเปรียบเสมือนการซื้อสินค้าหรือบริการ ก็ต้องมีสิทธิกำหนดคุณค่าและลักษณะของสิ่งที่ต้องการซื้อ โดยยึดเป้าหมายผลการจัดการศึกษาเป็นหลัก ได้แก่ มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งหน่วยปฏิบัติเองก็ต้องวางระบบประกันคุณภาพเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้ซื้อสินค้าและบริการของ

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดงานวิจัย	
วันที่.....	๒๕๕๔
เลขทะเบียน.....	242432
เลขวิทยุหนังสือ.....	

ตน จากนั้นจำเป็นต้องมีการประเมินผลการจัดการศึกษาโดยพิจารณาจากมาตรฐานและระบบประกันคุณภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย อย่างน้อยผลการประเมินจะส่งเสริมให้ผู้จัดการศึกษาแต่ละระดับได้ตระหนักว่าผลการดำเนินการของตนเป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับมาตรฐานการศึกษาและเกณฑ์ชีวิตของระบบประกันคุณภาพ และต้องหาทางปรับปรุงผลการจัดการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐานและรักษาระดับการประกันคุณภาพของตนให้คงได้ รวมทั้งยกระดับการจัดการศึกษาให้สูงขึ้นด้วย

นอกจากนั้นยังมีการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาต่อเนื่อง โดยกำหนดมาตรการต่างๆ เช่น การกำหนดให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ การส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตามหลักสูตรการอบรมมาตรฐานต่างๆ ทั้งนี้ โดยมีเจตนาเพื่อรักษาคุณภาพของผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้อยู่ในระดับที่พึงประสงค์ และกระตุ้นส่งเสริมให้พัฒนาปรับปรุงตลอดเวลา อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ได้รับการศึกษาโดยตรง และการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้เพื่อการจัดการศึกษา ทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ได้แก่ ทรัพยากรการเงิน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญในการเรียนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ ล้วนเป็นทรัพยากรจำเป็นแต่รัฐไม่สามารถจัดหาสนับสนุนได้อย่างเพียงพอ จึงถือเป็นภาระหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนในการจัดการศึกษาจะเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ครูอาจเชิญผู้เฒ่าในหมู่บ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมาช่วยสาธิตหรือสอนวิชาที่เกี่ยวข้องได้

รวมทั้งการมีส่วนร่วม การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา โดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรต่างๆ จะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมเสนอแนะ กำกับติดตาม และสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม

รูปแบบการศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดนั้นแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน การศึกษาในระบบเช่นนี้ หมายถึงการศึกษาที่จัดรูปแบบไว้แน่นอนเป็นเกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน

ส่วนใหญ่จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น ซึ่งเรารู้จักคุ้นเคยกันคืออยู่แล้ว การศึกษาในระบบอาจจัดในชั้นเรียนหรือเป็นการศึกษาทางไกลก็ได้

2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่มตัวอย่างของการศึกษานอกระบบ ได้แก่ การศึกษา นอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ เป็นต้น

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ การศึกษารูปแบบนี้มีความยืดหยุ่นสูง เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเรียนรู้สามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจเป็นประโยชน์กับตนได้ และสามารถใช้เวลาที่ปลอดจากการกิจการงานอื่นศึกษาเล่าเรียนได้ จึงเรียกว่าเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้รูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัยมีหลากหลาย เช่น การฟังบรรยายพิเศษ การศึกษาจากเอกสาร การเยี่ยมชม การชมการสาธิต การรับฟังรายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ การสืบค้นเนื้อหาสาระจากอินเทอร์เน็ตหรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ร่วมกับชุมชนจัดแหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารและครูควรเข้ามามีส่วนใกล้ชิดร่วมมือกับประชาชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยรูปแบบวิธีการต่างๆ

ตามกฎหมายฉบับนี้ ประชาชนอาจจัดการศึกษาได้หลากหลาย เช่น ครอบครัวอาจจัดการศึกษาได้เอง คือพ่อแม่เป็นผู้สอนเอง หรือหลายครอบครัวอาจร่วมกันจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตน ในทำนองเดียวกัน องค์การประชาชนระดับต่าง ๆ ก็อาจจัดการศึกษาได้เอง เช่น สถานประกอบการที่มีพนักงานจำนวนมากอาจตั้งสถานศึกษาได้เอง หรือสถาบันศาสนาและสถาบันสังคมอื่นก็มีสิทธิจัดการศึกษาได้ ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าประชาชนจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน รัฐก็ย่อมมีส่วนกำหนดกฎเกณฑ์ในการประเมินและเทียบโอนระดับการศึกษาของเยาวชน เพื่อให้สามารถเข้าศึกษาต่อได้โดยไม่เสียโอกาส

2.1.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับบุคคลเพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพในสังคม แต่อาจไม่เพียงพอในการประกอบอาชีพ ยกเว้นอาชีพที่ได้รับการอบรมฝึกฝนมาจากครอบครัว หรือจากสภาพแวดล้อมวัยเยาว์ การศึกษาระดับนี้ถือเป็นเงื่อนไขจำเป็นที่รัฐต้องดูแลจัดหาให้ หรือส่งเสริมให้เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือประชาชนร่วมจัดให้มีขึ้น และถือว่าประชาชนทุกคนควรต้องผ่านการศึกษาระดับพื้นฐาน

สำหรับประเทศไทยได้กำหนดการศึกษาภาคบังคับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้แก่ปี ซึ่งรัฐต้องกำกับดูแลให้เกิดผลให้ได้มากที่สุด หลังจากนั้นก็ควรยกระดับการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นในโอกาสต่อไปให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ การศึกษาขั้นพื้นฐาน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดว่าประกอบด้วย การศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา 16)

ตามมาตรา 18 กำหนดให้การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา คำว่า สถานศึกษานั้นมีความหมาย 3 ประการ คือ

1. สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

2. โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

3. ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันทางสังคมอื่นเป็นผู้จัด

การจัดการสถานศึกษานั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้มีคณะกรรมการและผู้บริหารเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ โดยแต่ละโรงเรียนต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา กรรมการประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ (มาตรา 40) โดยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ

สำหรับโรงเรียนเอกชนซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้เป็นนิติบุคคลก็ต้องมีคณะกรรมการบริหารด้วยเช่นกัน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ผู้รับใบอนุญาต ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนครู ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ

การจัดการสถานศึกษาที่มีคณะกรรมการและผู้บริหารเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบนั้น โดยทั่วไปผู้อำนวยการสถานศึกษาจะทำหน้าที่เป็นเลขานุการของคณะกรรมการ สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจร่วมกันคือ การแยกบทบาทระหว่างคณะกรรมการกับผู้บริหาร คณะกรรมการมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดนโยบายทิศทาง ให้ความเห็นชอบการตัดสินใจสำคัญของสถานศึกษา และกำกับ

ให้ผู้บริหารปฏิบัติตามนโยบาย หลักเกณฑ์ หรือระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของสถานศึกษา แต่ผู้บริหารมีหน้าที่บริหารและต้องรับผิดชอบในการตัดสินใจดำเนินการของตน ความรับผิดชอบนี้ไม่อาจปัดเลียงไปให้คณะกรรมการ

2.2 การประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอก คือ การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม การตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยผู้ประเมินภายนอกที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. เพื่อมุ่งให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น ผู้ประเมินภายนอกมีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง ไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับการประเมินคุณภาพภายนอกจะนำไปสู่การเข้าถึงคุณภาพการศึกษาด้วยความเป็นกลาง เพื่อสร้างสรรค์พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างแท้จริง

2.2.1 หลักการสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอก

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้ระบุหลักการสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอกไว้ ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549)

2.2.1.1 เป็นการประเมินเพื่อมุ่งให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไม่มุ่งเน้นเรื่อง การตัดสิน การจับผิด หรือการให้โทษให้โทษ

2.2.1.2 ยึดหลักความเที่ยงตรง เป็นธรรม โปร่งใส มีหลักฐานข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง และมีความรับผิดชอบตรวจสอบได้

2.2.1.3 มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างเสรีภาพทางการศึกษากับจุดมุ่งหมาย และหลักการศึกษาระดับชาติ โดยให้มีเอกภาพเชิงนโยบาย แต่ยังคงมีความหลากหลายในทางปฏิบัติโดยสถานศึกษาสามารถกำหนดเป้าหมายเฉพาะ และพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เต็มตามศักยภาพของสถานศึกษาและผู้เรียน

2.2.1.4 มุ่งส่งเสริมและประสานงานในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่าการกำกับและ ควบคุม

2.2.1.5 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพและพัฒนากิจการการศึกษา จากทุกฝ่าย

2.2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอก

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้ระบุวัตถุประสงค์สำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอกไว้ ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549)

2.2.2.1 เพื่อตรวจสอบ ยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษา และ ประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ตามกรอบแนวทางและวิธีการที่ สมศ. กำหนด และสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพภายใน

2.2.2.2 เพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นจุดแข็งจุดอ่อนของสถานศึกษา เงื่อนไขของความสำเร็จ และสาเหตุของปัญหา

2.2.2.3 เพื่อช่วยเสนอแนะแนวทางปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.2.2.4 เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาคุณภาพและประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง

2.2.2.5 เพื่อรายงานผลการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

สรุปได้ว่า การประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาทุกแห่งนั้นมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อกระตุ้นให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาที่ดี รวมทั้งมีการประเมินสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อสะท้อนจุดเด่น จุดด้อย เงื่อนไขความสำเร็จของสถานศึกษานั้น ๆ พร้อมเสนอแนะแนวทางปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับสถานศึกษา และรายงานผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนทราบต่อไปด้วย

2.2.3 รูปแบบการประเมินคุณภาพภายนอก

สมศ. กำหนดรูปแบบกลยุธามิตรประเมิน ให้ใช้ในรูปแบบในการประเมินที่เหมือนกันทั้งนี้เพื่อให้การประเมินคุณภาพภายนอกเป็นการประเมินที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ สูงสุด พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม ตามนัยของความเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา รูปแบบกลยุธามิตรประเมิน มีขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน (สุมน อมรวิวัฒน์ อ้างถึงในสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2549) ดังนี้

ขั้นที่ 1 คือ การสร้างเจตคติที่ดีและพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอก : รูปแบบการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาให้พร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอก

ขั้นที่ 2 คือ การสร้างศรัทธามีความไว้วางใจต่อผู้ประเมินภายนอกและมีความเป็นมิตรต่อกัน : รูปแบบการคัดเลือกและพัฒนาผู้ประเมินภายนอกให้เป็นผู้ประเมินภายนอกที่มีคุณลักษณะกลยุธามิตรธรรม 7

ขั้นที่ 3 คือ การประเมินสภาพจริงเพื่อพัฒนาสู่มาตรฐาน : บูรณาการรูปแบบการประเมิน Professional Judgment, Self Assessment, Realistic Assessment, Empowerment Evaluation และ Conformity Assessment

ขั้นที่ 4 คือ การช่วยเหลืออย่างจริงใจและให้แรงเสริม : รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างตรงไปตรงมา โดยการชื่นชมความสำเร็จของสถานศึกษา ชี้จุดพัฒนาและให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาสู่มาตรฐานการศึกษาที่พึงประสงค์ (ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 51) โดยให้หนังสือรับรองคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาในอนาคตด้วย

2.2.4 แนวทางการประเมินคุณภาพภายนอก

2.2.4.1 เรียนรู้ร่วมกัน

2.2.4.2 ใช้เกณฑ์ของ สมศ. สถาบัน และเจ้าสังกัดของสถาบัน

2.2.4.3 คำนึงถึงเอกลักษณ์ของสถาบัน

2.2.4.4 ใช้ฐานข้อมูล หลักฐาน ประกอบพิจารณา

2.2.4.5 เน้นการปรับปรุง พัฒนางานของสถาบัน

2.2.4.6 ประกันคุณภาพเพื่อความเป็นเลิศของสถาบันมากกว่าเพื่อการประเมิน

2.2.4.7 คำนึงถึงมาตรฐานสากล

2.2.4.8 สำนึกในความเป็นกัลยาณมิตร

2.2.5 ผู้ประเมินภายนอก

ผู้ประเมินภายนอก หมายถึง บุคคลทั้งที่เป็นนักวิชาการ/วิชาชีพ หรือผู้ประกอบการ ผู้แทนชุมชนที่มีคุณสมบัติตามที่ สมศ. กำหนด และได้รับการรับรองจาก สมศ. ให้ทำการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา

2.2.5.1 คุณสมบัติของผู้ประเมินภายนอก

ผู้ประเมินภายนอก หมายถึง บุคคลทั้งที่เป็นนักวิชาการ/วิชาชีพ หรือผู้ประกอบการ ผู้แทนชุมชนที่มีคุณสมบัติตามที่ สมศ. กำหนด และได้รับการรับรองจาก สมศ. ให้ทำการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญหรือคุณวุฒิ พร้อมทั้งบุคลิกภาพและเจตคติที่เหมาะสม

สำหรับผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สมศ. ได้เริ่มกระบวนการคัดเลือกผู้ประเมินภายนอกโดยวิธีการจัดให้มีการฝึกอบรมผู้ประเมินภายนอก โดยประเภทของผู้ประเมินภายนอกในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมี 3 ประเภทด้วยกัน คือ

ประเภทที่ 1 ประเภทนิบุคคล กระบวนการในการคัดเลือกผู้ประเมินภายนอกประเภทที่ 1 สมศ. มีคณะกรรมการฯ พิจารณาคุณสมบัติ ในเบื้องต้นแล้วดำเนินการสอบคัดเลือกเข้ารับการฝึกอบรม ผู้ที่จะผ่านการอบรมและได้รับการรับรองจาก สมศ. ต้องผ่านเกณฑ์ในการพิจารณา อันประกอบด้วย เวลาในการเข้ารับการอบรมเต็มเวลา สอบได้คะแนนตามหลักสูตรการอบรมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ตลอดจนมีความสามารถในการทำงานเป็นทีมและมีมนุษยสัมพันธ์ มีความเป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งมีทักษะการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจได้ถูกต้องเหมาะสม และเป็นผู้ที่มีความสามารถประเมินสถานศึกษาได้ตรงสภาพจริง และจัดทำรายงานประเมินผลตามรูปแบบที่กำหนดและมีคุณภาพไม่ต่ำกว่าระดับดี

ประเภทที่ 2 ประเภทคณะบุคคล ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณาระบบ คุณสมบัติ และเกณฑ์ในการคัดเลือก

ประเภทที่ 3 สถาบันอุดมศึกษา ผู้ประเมินที่มาจากสถาบันอุดมศึกษา สมศ. ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ทั่วประเทศทั้งนี้ต้องผ่านการอบรมและได้รับการรับรองเป็นผู้ประเมินภายนอกจาก สมศ.

2.2.5.2 จรรยาบรรณของผู้ประเมินภายนอก

ผู้ประเมินภายนอกต้องปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ โปร่งใส ตรวจสอบได้โดยยึดจรรยาบรรณต่อไปนี้เป็นหลัก คือต้องมีความเที่ยงตรง เป็นกลาง โปร่งใส มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้รายงานสิ่งที่ค้นพบตามความเป็นจริงอย่างชัดเจน มีเหตุผล มีหลักฐานสนับสนุนและมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ยอมให้อิทธิพลใดเบี่ยงเบนผลการประเมินให้ผิดไปจากความเป็นจริง การรายงานโดยปกปิดข้อความซึ่งควรต้องแจ้ง ถือเป็นการรายงานเท็จด้วย นอกจากนั้นต้องไม่ประพฤติให้เสื่อมเสียแก่ชื่อเสียงของตนหรือแก่ชื่อเสียงของสำนักงาน และต้องรักษาความลับของข้อมูลสารสนเทศส่วนบุคคลและสถานศึกษาที่ได้รับระหว่างการตรวจเยี่ยมและการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างเคร่งครัด ตลอดจนต้องไม่รับและไม่เรียกร้องในสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา เช่น ไม่รับอามิสสินจ้าง รางวัล ของขวัญ ของกำนัล การต้อนรับ การรับรองและการอำนวยความสะดวกจากสถานศึกษาที่เกินความจำเป็น รวมถึงไม่แสวงหาผลประโยชน์ให้ตัวเองหรือผู้อื่น ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมโดยใช้ข้อมูลใด ๆ ซึ่งสำนักงานยังไม่ได้เผยแพร่ต่อสาธารณะ และไม่ดำเนินการใด ๆ ในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ต่อสำนักงาน นอกจากนั้นต้องปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ตามมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกที่สำนักงานกำหนด ผู้ประเมินภายนอกต้องไม่นำบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอกเข้าไปในสถานศึกษาที่ทำ

การประเมิน และต้องไม่เป็นที่ปรึกษาหรือวิทยากรให้กับสถานศึกษาเนื่องจากอาจเกิดผลประโยชน์ทับซ้อน

2.2.5.3 บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินภายนอก

ในการประเมินคุณภาพภายนอก ผู้ประเมินภายนอกจะต้องปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ โดยยึดถือบทบาทในลักษณะ “เพื่อนร่วมวิชาชีพ” และเป็น “กัลยาณมิตร” กับสถานศึกษาและชุมชนที่ต่างฝ่ายต่างเรียนรู้จากกันและกัน หน้าที่สำคัญของคณะผู้ประเมินภายนอก มีดังนี้ คือ ออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา สร้างความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพให้กับบุคลากรของสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบหลักฐานข้อมูลเพื่อยืนยันสภาพความเป็นจริงในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามที่สถานศึกษาได้รายงานไว้ในรายงานการประเมินตนเอง และตามหลักฐานที่สะท้อนสภาพความเป็นจริงที่ไม่ได้อยู่ในรายงานการประเมินตนเอง ตรวจสอบกระบวนการและวิธีการที่สถานศึกษาใช้ในการได้มาซึ่งข้อมูลรวมทั้งหลักฐานที่ระบุในรายงานการประเมินตนเองมีความเหมาะสม ครบคลุม และน่าเชื่อถือเพียงใด รวมทั้งตรวจสอบผลการพัฒนาเทียบกับเป้าหมาย/แผนพัฒนาของสถานศึกษาและมาตรฐานการศึกษาที่ สมศ. กำหนดเพื่อการประเมินภายนอก รวมทั้งตรวจสอบเป้าหมาย/แผนพัฒนาที่สถานศึกษาจะดำเนินการต่อไป เพื่อดูความสอดคล้องกับผลการประเมิน ตลอดจนประมวลวิเคราะห์ข้อมูล และประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานประเมินภายนอก พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะแก่สถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น สุดท้ายคือการรายงานผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษาต่อ สมศ.

2.2.6 วิธีการประเมินภายนอกสถานศึกษา

การประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การประเมินคุณภาพภายนอกระดับอาชีวศึกษา และการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา

2.2.6.1 วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สมศ. มีการควบคุมคุณภาพของผู้ประเมินหลายกระบวนการด้วยกัน นับตั้งแต่การให้ใบอนุญาตเป็นผู้ประเมินภายนอก สมศ. มีมาตรการควบคุม โดยกำหนดระยะเวลาการเป็นผู้ประเมินภายนอก 3 ปี หากผู้ประเมินภายนอกมีความประพฤติ หรือปฏิบัติผิดจรรยาบรรณตามเกณฑ์ที่ สมศ. กำหนดในขั้นแรกจะเป็นการกล่าวตักเตือนในเบื้องต้น ขั้นต่อมาเป็นการถอดถอนใบอนุญาต ซึ่งไม่สามารถเป็นผู้ประเมินภายนอกได้อีก

แนวทางในการควบคุมซึ่งเป็นแนวทางที่คู่ขนานมาด้วยกันก็คือการควบคุมโดยการประเมินจากสถานศึกษาที่ได้รับการประเมินภายนอกแล้วรวมถึงการควบคุมที่ได้รับความร่วมมือจากวุฒิสภาจากโครงการคลังสมองในพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ ร่วมกับคณะกรรมการตรวจสอบประเมินผลเป็นผู้ร่วมติดตามประเมินผู้ประเมินภายนอก นอกจากนี้ในการควบคุม คุณภาพของผู้ประเมินภายนอก สมศ. ได้ให้การสนับสนุนหน่วยประเมินภายนอกให้มีระบบการติดตามของหน่วยประเมินภายนอกเองด้วย เพื่อให้มีมาตรฐานสมดังเจตนารมณ์ที่หน่วยประเมินภายนอกจะต้องมีระบบการพัฒนาผู้ประเมินภายนอกของหน่วยประเมินเอง

1. ผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สมศ. ได้เริ่มกระบวนการคัดเลือกผู้ประเมินภายนอกโดยวิธีการจัดให้มีการฝึกอบรมผู้ประเมินภายนอก โดยประเภทของผู้ประเมินภายนอกในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 3 ประเภทด้วยกัน คือ

ประเภทที่ 1 ประเภทนิติบุคคล กระบวนการในการคัดเลือกผู้ประเมินภายนอกประเภทที่ 1 สมศ. มีคณะกรรมการฯ พิจารณาคูณสมบัติ ในเบื้องต้นแล้วดำเนินการสอบคัดเลือกเข้ารับการฝึกอบรม ผู้ที่จะผ่านการอบรมและได้รับการรับรองจาก สมศ. ต้องผ่านเกณฑ์ในการพิจารณา 5 ข้อด้วยกัน คือ

1. เวลาในการเข้ารับการอบรมเต็มเวลา
2. สอบได้คะแนนตามหลักสูตรการอบรมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60
3. มีความสามารถในการทำงานเป็นทีมและมีมนุษยสัมพันธ์ดี
4. มีความสามารถในการทำงานเป็นทีมและมีมนุษยสัมพันธ์ดี
5. เป็นผู้ที่มีความสามารถประเมินสถานศึกษาได้ตรงสภาพจริงและจัดทำ

รายงานประเมินผลตามรูปแบบที่กำหนดและมีคุณภาพไม่ต่ำกว่าระดับดี

ประเภทที่ 2 ประเภทคณะบุคคล อยู่ในระหว่างการพิจารณาระบบ คุณสมบัติและเกณฑ์ในการคัดเลือก

ประเภทที่ 3 สถาบันอุดมศึกษา ผู้ประเมินที่มาจากสถาบันอุดมศึกษา สมศ. ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ทั่วประเทศทั้งนี้ต้องผ่านการอบรมและได้รับการรับรองเป็นผู้ประเมินภายนอกจาก สมศ.

2. การแจ้งความจำนงของสถานศึกษาเพื่อขอรับการประเมินภายนอก

สถานศึกษาที่จัดทำรายงานการประเมินตนเองแล้ว สามารถจัดส่งรายงานการประเมินตนเองไปยังหน่วยงานต้นสังกัด และสำเนาส่ง สมศ. จำนวน 2 ชุด เพื่อแจ้งความจำนงขอรับการประเมินภายนอกจาก สมศ. ได้ทันที

การประเมินสถานศึกษา สำหรับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สมศ. มีการจัดสรรสถานศึกษาให้หน่วยประเมินภายนอกเป็นระบบ โดยใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดสรรสถานศึกษา และมีคณะกรรมการพิจารณาแผนการประเมินของหน่วยประเมินอย่างเป็นระบบก่อนที่จะดำเนินการจัดสรรสถานศึกษาให้กับหน่วยประเมินในแต่ละแห่งอย่างโปร่งใส และยุติธรรม นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาและสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อการจัดเก็บข้อมูลหน่วยประเมิน ข้อมูลผู้ประเมินภายนอก ให้สามารถสืบค้นและประมวลผลข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ

2.2.7 การประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง (พ.ศ. 2549-2553)

การประเมินคุณภาพภายนอก รอบที่สอง (พ.ศ. 2549 – 2553) นี้ สมศ. ได้กำหนดแนวทางในการประเมิน เพื่อใช้ในการวางระบบการประเมิน ดังนี้

2.2.7.1 กำหนดให้ใช้มาตรฐานเพื่อการประเมินภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในรอบที่สอง (พ.ศ. 2549 – 2553) จำนวน 14 มาตรฐาน ซึ่งสาระของมาตรฐานได้รับการพัฒนาให้ครอบคลุมมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 27 มาตรฐาน และมีการปรับลำดับของมาตรฐานใหม่ให้มีความต่อเนื่องของลำดับที่ และมีความสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2.7.2 มาตรฐานเพื่อการประเมินภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง (พ.ศ. 2549 – 2553) จำแนกเป็น 2 ส่วน คือ มาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับการประเมินการจัดการศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน 14 มาตรฐาน 60 ตัวบ่งชี้ และสำหรับสำหรับการประเมินการศึกษาปฐมวัย จำนวน 14 มาตรฐาน 50 ตัวบ่งชี้

2.2.7.3 วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในรอบที่สอง (พ.ศ. 2549 – 2553) พิจารณาจากผลการประเมิน 2 แบบ คือ ผลการประเมินแบบอิงเกณฑ์ ตามเกณฑ์การพิจารณาและตัวบ่งชี้แต่ละมาตรฐานตามที่ สมศ. กำหนด และผลการประเมินแบบอิงสถานศึกษาซึ่งพิจารณาจากพัฒนาการของผลการประเมินในรอบที่สองเทียบกับผลการประเมินรอบแรก และความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมาย มาตรฐานตามแผนของสถานศึกษา

2.2.7.4 การประเมินภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในรอบที่สอง (พ.ศ. 2549 – 2553) จะเป็นการประเมินเพื่อการรับรองมาตรฐานคุณภาพ สมศ. ทั้งรายมาตรฐาน และในภาพรวมของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

2.2.7.5 การบริหารการประเมิน โดยการจัดจ้างหน่วยประเมินที่มีผลการพิจารณาสูงสุด ในการเสนอโครงการในการประเมินกลุ่มสถานศึกษาที่ สมศ. ประกาศไว้ หน่วยประเมินต้อง รับผิดชอบดำเนินการประเมิน และจัดทำรายงานการประเมินตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ สมศ. กำหนด ซึ่งจะระบุไว้ในการทำสัญญาแต่ละครั้ง

2.2.7.6 สถานศึกษาที่จะได้รับการประเมิน กำหนดไว้ ดังนี้

2.2.7.6.1 สถานศึกษาที่ประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก เมื่อปี พ.ศ. 2544 ถึง 2546 จะรับการประเมินรอบที่สอง ในปี พ.ศ. 2549

2.2.7.6.2 สถานศึกษาที่ประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก เมื่อปี พ.ศ. 2547 จะรับการประเมินรอบที่สอง ในปี พ.ศ. 2550

2.2.7.6.3 สถานศึกษาที่ประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก เมื่อปี พ.ศ. 2548 จะรับการประเมินรอบที่สอง ในปี พ.ศ. 2551

2.2.7.6.4 สถานศึกษาที่ยังไม่ได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก เนื่องจากจัดตั้งหลังวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2542 จะขอรับการประเมินเพื่อรับรองมาตรฐาน คุณภาพ สมศ. โดยจัดทำหนังสือมาเพื่อขอรับการประเมิน

2.2.7.7 สมศ. จะแจ้งกำหนดการประเมินให้สถานศึกษาทราบเป็นช่วงระยะเวลาในการ ประเมิน โดยไม่กำหนดวันที่ประเมินให้สถานศึกษาทราบ ซึ่งจะทำให้การประเมินสะท้อนภาพที่ เป็นจริงได้ดียิ่งขึ้น โดยห้ามมิให้หน่วยประเมินที่ได้รับการจัดจ้างให้ประเมินแจ้งให้สถานศึกษา ทราบล่วงหน้าถึงกำหนดวันเวลาที่จะเข้าประเมิน

2.2.7.8 ทีมประเมินต้องเตรียมการโดยการศึกษารายงานการประเมินตนเองและผลการ ประเมินรอบแรกของสถานศึกษาและกรอกข้อมูลในบันทึกภาคสนาม เมื่อเข้าประเมินให้ผู้ ประเมินใช้วิธีการเชิงคุณภาพในการรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาเอกสารและหลักฐาน การสังเกต การสัมภาษณ์ เพื่อเป็นหลักฐานในการสรุปผลการประเมิน ทั้งการประเมินอิงเกณฑ์และอิง สถานศึกษา ตามวิธีการและหลักเกณฑ์ที่ สมศ. กำหนดในแต่ละมาตรฐาน ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ บุคลากรของสถานศึกษา กรรมการสถานศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้อาจใช้แบบสอบถามหรือเครื่องมือ วิธีการอื่นๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามความเป็นจริง ส่วนจำนวนผู้ประเมิน วัน เวลาที่ใช้ใน การประเมินเป็นไปตามที่ สมศ. กำหนด ผู้ประเมินต้องเสนอผลการประเมินด้วยวาจาแก่ สถานศึกษาในวันสุดท้ายของการประเมิน เพื่อให้สถานศึกษาได้มีโอกาสอธิบายโต้แย้ง หรือ

ยอมรับผลการประเมิน ที่สำคัญคือ การนำผลประเมินไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้ทันที

2.2.7.9 ทีมประเมินต้องประมวลผลการประเมิน โดยจัดทำเป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก แล้วจัดส่งให้สถานศึกษารับรองหรือโต้แย้งผลการประเมินภายใน 15 วัน หลังจากจัดทำร่างรายงานให้สถานศึกษาแล้ว หากสถานศึกษามีข้อโต้แย้ง ให้หน่วยประเมินพิจารณาปรับแก้ไข หากพิจารณาแล้วไม่แก้ไขให้ชี้แจงเหตุผลให้ สมศ. ทราบด้วย และเนื่องจากความรับผิดชอบในการจัดทำรายงานการประเมินเป็นของหน่วยประเมิน หน่วยประเมินต้องจัดส่งรายงานการประเมินให้ผู้ประเมินอภิมานที่ สมศ. ให้การรับรองเป็นผู้รับรองรายงานก่อนแล้วจึงส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ให้ สมศ. ต่อไป

2.3 หน่วยประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3.1 ลักษณะของหน่วยประเมินภายนอก

หน่วยประเมินภายนอกสถานศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ หน่วยประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยประเมินคุณภาพภายนอกระดับอาชีวศึกษา และหน่วยประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา โดยหน่วยประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นเป็นหน่วยงานที่เป็นนิติบุคคลหรือบุคคลที่รวมตัวกันเป็นคณะบุคคล ที่ได้ขึ้นทะเบียนและได้รับการรับรองจาก สมศ. ให้ทำการประเมินคุณภาพภายนอก มีการจัดตั้งขึ้นตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อรับงานประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาจาก สมศ.

หน้าที่ของหน่วยประเมินภายนอกนั้นประกอบด้วย การประเมินสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยยึดหลักความเที่ยงตรง เป็นธรรม โปร่งใส และประเมินตามหลักฐาน/ข้อมูลตามสภาพจริง มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และประสานงานกับสถานศึกษาในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่ากำกับ ควบคุม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษา และประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ตามกรอบแนวทางและวิธีการที่ สมศ. กำหนด และสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพของสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด ให้ได้ข้อมูลซึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นจุดเด่น จุดที่ต้องพัฒนาของสถานศึกษา เจือใจของความสำเร็จ และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนช่วยเสนอแนะแนวทางปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาแก่สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด รวมทั้งส่งเสริมให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพ และประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน และรายงานผลการประเมินคุณภาพ

และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนเป็นประการสุดท้าย

2.3.2 การกิจของหน่วยประเมินภายนอก

หน่วยประเมินมีหน้าที่ประเมินสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยยึดหลักความเที่ยงตรง เป็นธรรม โปร่งใส และประเมินตามหลักฐาน/ข้อมูลตามสภาพจริง มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และประสานงานกับสถานศึกษาในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่ากำกับ ควบคุม โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.3.2.1 ตรวจสอบยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษา และประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ตามกรอบแนวทางและวิธีการที่ สมศ. กำหนด และสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพของสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด

2.3.2.2 ให้ได้ข้อมูลซึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นจุดเด่น จุดที่ต้องพัฒนาของสถานศึกษา เงื่อนไขของความสำเร็จ และสาเหตุของปัญหา

2.3.2.3 ช่วยเสนอแนะแนวทางปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาแก่สถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด

2.3.2.4 ส่งเสริมให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพ และประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

2.3.2.5 รายงานผลการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต่อ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

2.3.3 คุณสมบัติของผู้เสนอรับงานประเมิน

หน่วยประเมินสำหรับระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความต้องการที่จะเสนอรับงาน จาก สมศ. นั้นจะต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้ คือ ต้องเป็นหน่วยประเมินที่ สมศ. รับรองให้ทำการ ประเมินคุณภาพภายนอก ในกรณีหน่วยประเมินที่มีผู้ประเมินตั้งแต่ 30 คนขึ้นไป ให้เสนอแผน ขอรับการประเมินในนามหน่วยเท่านั้น และกรณีที่หน่วยประเมินขนาดเล็กที่มีผู้ประเมินน้อยกว่า 30 คนเท่านั้น และเมื่อรวมกันแล้วให้มีผู้ประเมินไม่น้อยกว่า 30 คน และต้องมีผลงานการ ประเมินคุณภาพภายนอกจาก สมศ. มาแล้ว หากหน่วยประเมินที่มีผู้ประเมินเกิน 30 คนแล้วไป รวมกับหน่วยประเมินขนาดเล็กที่มีผู้ประเมินไม่ถึง 30 คน จะถูกตัดสิทธิ์หรือเสนอรับงานไม่ได้

การประเมินสถานศึกษาในแต่ละกลุ่มสถานศึกษา ผู้ประเมินของหน่วยประเมินใน 1 ชุดจะประเมินได้ไม่เกิน 2 แผน โดยให้ระบุว่ากลุ่มสถานศึกษาใดเป็นแผนหลัก แผนรอง (ผู้ ประเมิน 1 กลุ่ม เลือกได้แผนหลัก 1 แผน แผนรอง 1 แผน และไม่สามารถเข้าประเมินร่วมกับ กลุ่มสถานศึกษาอื่น) โดยจัดทำเอกสารระบุให้ชัดเจน

สำหรับการยื่นข้อเสนอโครงการนั้นมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ ให้เสนอแบบเสนอเพื่อรับงานประเมินประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ 2550 ตามแนวทางที่ สมศ. กำหนด โดยจำแนกตามกลุ่มสถานศึกษา พร้อมกับการนำเสนอข้อเสนอทางการเงินตามแนวทางที่ สมศ. กำหนด และแยกของต่างหากจากข้อเสนอทางเทคนิค หากปรากฏว่าหน่วยประเมินที่ยื่นข้อเสนอโครงการที่มีการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามสัญญาหรือข้อตกลงหรือหนังสือที่ สมศ. แจ้งให้ดำเนินการเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนวันประกาศฉบับนี้ สมศ. จะไม่พิจารณาให้รับงาน

สมศ. สงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาให้รับงาน กรณีหน่วยประเมินที่อยู่ระหว่างการสอบสวนข้อร้องเรียนว่ามีความผิดตามระเบียบสำนักงานฯ และในกรณีที่หน่วยประเมินยังค้างการส่งงานกับ สมศ. หรือดำเนินงานประเมินที่ยังค้างไม่แล้วเสร็จ (รายงานประเมินภายนอกปี 47-48 และที่ยังค้างส่งรายงานปี 49) โดยนับถึงวันสุดท้ายของการเสนอข้อเสนอโครงการ

2.3.4 ขั้นตอนการรับงานและทำสัญญาการประเมิน

ขั้นตอนในการรับงานและทำสัญญาการประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นในเบื้องต้นหน่วยประเมินต้องเสนอแผนการประเมินสถานศึกษาไปยัง สมศ. ก่อน จากนั้นรอการติดต่อกลับจาก สมศ. แล้วทำสัญญาจ้างหน่วยประเมิน และดำเนินการจ้างตามระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขของสัญญาและภาคผนวก ดังนี้

ภาคผนวก ก. ขอบข่ายของงานและกำหนดระยะเวลาการทำงาน ซึ่งประกอบด้วย

2.3.4.1 ลักษณะหรือประเภทของงาน

2.3.4.2 วัตถุประสงค์

2.3.4.3 ปริมาณหรือขอบเขตของงาน

2.3.4.4 ระยะเวลาดำเนินงาน

ภาคผนวก ข. ค่าจ้าง ค่าบริการการประเมินและวิธีการจ่ายเงิน ซึ่งประกอบด้วย

โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 40,000 บาท

โรงเรียนขนาดใหญ่ 35,000 บาท

โรงเรียนขนาดกลาง 30,000 บาท

โรงเรียนขนาดเล็ก 25,000 บาท

หมายเหตุ : โรงเรียนที่มีนักเรียนระดับอนุบาลตั้งแต่ 30 คนขึ้นไป ต้องจ่ายเพิ่มอีก

5,000บาท

2.3.5 เกณฑ์ในการพิจารณาจัดจ้างหน่วยประเมิน ดำเนินการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง ครั้งที่ 2/2550

ในการประเมินรอบที่สอง (พ.ศ. 2549 – 2553) นี้ สมศ. สงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาให้รับงาน กรณีที่หน่วยประเมินยังค้างส่งงานกับ สมศ. หรือดำเนินงานประเมินที่ยังค้างไม่แล้วเสร็จ (รายงานประเมินภายนอกปี 47 – 48 และที่ยังค้างส่งรายงานปี 49) โดยนับถึงวันสุดท้ายของการเสนอข้อเสนอโครงการ ในกรณีหน่วยประเมินที่เคยทำสัญญาการประเมินคุณภาพภายนอกกับ สมศ. มีเกณฑ์ในการพิจารณาจัดจ้างหน่วยประเมิน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 เกณฑ์ในการพิจารณาจัดจ้างหน่วยประเมิน กรณีที่เคยทำสัญญาการประเมินคุณภาพภายนอกกับ สมศ.

รายการที่พิจารณา	คะแนน
1. คุณภาพหน่วยประเมิน	40
1.1 ระบบบริหารและตรวจสอบคุณภาพภายในของหน่วยประเมิน (มีระบบบริหารภายในได้ 2 คะแนน, มีผู้ประเมินอภิมานภายในของหน่วยประเมินได้ 4 คะแนน และมีระบบการควบคุมคุณภาพภายในได้ 4 คะแนน)	10
1.2 หลักฐานแสดงความมั่นคงของหน่วยประเมินโดยพิจารณาจากทุนทรัพย์ในการจดทะเบียน (ทุนจดทะเบียนสูงเกิน 1 ล้านบาท ได้ 10 คะแนน, ทุนจดทะเบียนน้อยกว่า 1 ล้านบาท ได้ 5 คะแนน)	10
1.3 การปฏิบัติตามสัญญา (การส่งงานทันตามระยะเวลาที่กำหนด) (ใช้วิธีการเทียบสัดส่วน เช่น ถูกปรับ 100 % ของสัญญาที่รับงาน หัก 10 คะแนน เป็นต้น)	10
1.4 คุณภาพของรายงาน (การคิดคะแนน คิดโดยการให้ค่าน้ำหนัก รายงานที่ได้รับการรับรองค่าน้ำหนัก 6 คะแนน, รายงานที่ได้รับการรับรองโดยมีข้อแก้ไข ค่าน้ำหนัก 3 และรายงานที่ไม่ได้รับการรับรอง ค่าน้ำหนัก 1)	10

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

รายการที่พิจารณา	คะแนน
2. คุณภาพผู้ประเมิน	30
2.1 คุณภาพผู้ประเมินในทีมประเมิน/ประสบการณ์ (มีการระบุคุณสมบัติผู้ประเมินครบในทีมประเมิน ได้แก่ วุฒิ สาขา ความชำนาญ ประสบการณ์ด้านการสอน ประสบการณ์ด้านการประเมิน ได้ 5 คะแนน, มีผู้ประเมินครอบคลุมทุกระดับการศึกษาในทีมที่จัดให้ประเมินแต่ละสถานศึกษาได้ 7 คะแนน, ผู้ประเมินวุฒิทางการศึกษาน้อยกว่า 80 % ได้ 3 คะแนน และมีความหลากหลายในประสบการณ์ด้านการสอน ความชำนาญของผู้ประเมินในทีมประเมิน ได้ 5 คะแนน)	20
2.2 ผลการปฏิบัติงานของผู้ประเมินที่เสนอแต่ละคน (ผู้ประเมินทุกคนในทีม มีประสบการณ์การประเมินภายนอก ได้ 5 คะแนน และผู้ประเมินไม่มีข้อร้องเรียน หรือได้รับคำชมเชย ได้ 5 คะแนน)	10
3. แผนการดำเนินงาน	30
3.1 แผนการประเมินสถานศึกษาและกระบวนการประเมินที่เหมาะสมและเป็นไปได้ (มีกระบวนการ ขั้นตอนของการประเมินทั้งก่อนการตรวจเยี่ยม ระหว่างการตรวจเยี่ยม และหลังการตรวจเยี่ยม ได้ 6 คะแนน, มีแผนสำรองในการประเมินและมีความเป็นไปได้ ได้ 4 คะแนน, มีเทคนิค กลยุทธ์ในการดำเนินการก่อนเข้าประเมิน ได้ 6 คะแนน และมีแนวทางหรือวิธีการในการดำเนินการประเมินที่เหมาะสมและเป็นไปได้ 4 คะแนน ทั้งนี้ จะพิจารณาตามคุณภาพของแผนการประเมินและกระบวนการประเมินที่เสนอด้วย)	20
3.2 มีแผนการดำเนินงานของหน่วยประเมิน ได้แก่ ปฏิทินในการดำเนินการ และมีปฏิทินควบคุม กำกับการทำงานอย่างเป็นระบบ (มีปฏิทินในการดำเนินการ ได้ 5 คะแนน และมีปฏิทินควบคุม กำกับการทำงานที่ครบทุกขั้นตอนการดำเนินงาน ได้ 5 คะแนน ทั้งนี้ จะพิจารณาตามคุณภาพของขั้นตอนการควบคุม กำกับการทำงานที่เหมาะสมและเป็นไปได้ด้วย)	10
รวม	100

ที่มา : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2550

ส่วนในกรณีหน่วยประเมินที่ไม่เคยทำสัญญาการประเมินคุณภาพภายนอกกับ สมศ.
มีเกณฑ์ในการพิจารณาจัดจ้างหน่วยประเมิน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2 เกณฑ์ในการพิจารณาจัดจ้างหน่วยประเมิน กรณีที่ไม่เคยทำสัญญาการประเมิน
คุณภาพภายนอกกับ สมศ.

รายการที่พิจารณา	คะแนน
1. ผลงานของหน่วยประเมิน คัดจากค่าเฉลี่ยของผลงานของหน่วยประเมินเดิมที่เสนอ ได้แก่ 1.1 การปฏิบัติตามสัญญา การส่งงานทันตามระยะเวลาที่กำหนดในสัญญา 1.2 คุณภาพของรายงาน (ปี 49) 1.3 ผลการปฏิบัติงานของผู้ประเมินที่เสนอแต่ละคน	30
2. คุณภาพหน่วยประเมิน	20
2.1 ระบบบริหารและตรวจสอบคุณภาพในหน่วยของหน่วยประเมิน (มีระบบบริหารภายใน ได้ 2 คะแนน, มีผู้ประเมินอภิมานของหน่วยประเมิน ได้ 4 คะแนน และมีระบบการควบคุมคุณภาพภายใน ได้ 4 คะแนน)	10
2.2 หลักฐานแสดงความมั่นคงของหน่วยประเมินโดยพิจารณาจากทุนทรัพย์ในการ จดทะเบียน (ทุนจดทะเบียนสูงเกิน 1 ล้านบาท ได้ 10 คะแนน, ทุนจดทะเบียนน้อยกว่า 1 ล้านบาท ได้ 5 คะแนน)	10
3. คุณภาพผู้ประเมิน	20
3.1 คุณภาพผู้ประเมินในทีมประเมิน/ประสบการณ์ (มีการระบุคุณสมบัติผู้ประเมินครบในทีมประเมิน ได้แก่ วุฒิ สาขา ความชำนาญ	20

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

รายการที่พิจารณา	คะแนน
4. แผนการดำเนินงาน	30
4.1 แผนการประเมินสถานศึกษาและกระบวนการประเมินที่เหมาะสมและเป็นไปได้ (มีกระบวนการ ขั้นตอนของการประเมินทั้งก่อนการตรวจเยี่ยม ระหว่างการตรวจเยี่ยม และหลังการตรวจเยี่ยม ได้ 6 คะแนน, มีแผนสำรองในการประเมินและมีความเป็นไปได้ ได้ 4 คะแนน, มีเทคนิค กลยุทธ์ในการดำเนินการก่อนเข้าประเมิน ได้ 6 คะแนน และมีแนวทางหรือวิธีการในการดำเนินการประเมินเหมาะสมและเป็นไปได้ 4 คะแนน ทั้งนี้ จะพิจารณาตามคุณภาพของแผนการประเมินและกระบวนการประเมินที่เสนอด้วย)	20
4.2 มีแผนการดำเนินงานของหน่วยประเมิน ได้แก่ ปฏิทินในการดำเนินการ และมีปฏิทินควบคุม กำกับการทำงานอย่างเป็นระบบ (มีปฏิทินในการดำเนินการ ได้ 5 คะแนน และมีปฏิทินควบคุม กำกับการทำงานที่ครบทุกขั้นตอนการดำเนินงาน ได้ 5 คะแนน ทั้งนี้ จะพิจารณาตามคุณภาพของขั้นตอนการควบคุม กำกับการทำงานที่เหมาะสมและเป็นไปได้ด้วย)	10
รวม	100

ที่มา : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2550

การประเมินสถานศึกษาสำหรับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สมศ. มีการจัดสรรสถานศึกษาให้หน่วยประเมินภายนอกเป็นระบบ โดยใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดสรรสถานศึกษา และมีคณะกรรมการพิจารณาแผนการประเมินของหน่วยประเมินอย่างเป็นระบบก่อนที่จะดำเนินการจัดสรรสถานศึกษาให้กับหน่วยประเมินในแต่ละแห่งอย่างโปร่งใส และยุติธรรม นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาและสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อการจัดเก็บข้อมูลหน่วยประเมิน ข้อมูลผู้ประเมินภายนอก ให้สามารถสืบค้นและประมวลผลข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ในการจัดจ้างจะจัดให้หน่วยประเมินที่ได้เสนอข้อเสนอทางเทคนิคซึ่งได้คะแนนสูงสุดในกลุ่มสถานศึกษาเป้าหมายนั้นๆ ให้ได้รับงานประเมินแล้วจึงพิจารณาข้อเสนอทางการเงิน ถ้าอยู่ในวงเงินที่ สมศ. กำหนดจึงจะจัดจ้าง ถ้าไม่อยู่ในวงเงิน สมศ. จะดำเนินการเจรจาต่อรอง ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ สมศ. จะพิจารณาข้อเสนอของหน่วยประเมินที่ได้คะแนนในลำดับรองลงไป

กำหนดจึงจะจัดจ้าง ถ้าไม่อยู่ในวงเงิน สมศ. จะดำเนินการเจรจาต่อรอง ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ สมศ. จะพิจารณาข้อเสนอของหน่วยประเมินที่ได้คะแนนในลำดับรองลงไป

การจัดการหน่วยประเมินหรือการบริหารองค์การของหน่วยประเมินภายนอกใน กรุงเทพมหานคร และปริมณฑลในขณะนี้ถือว่ามีความเข้มข้นอย่างมาก เนื่องจากทั้งหน่วยประเมินที่เคยรับงานประเมินจาก สมศ. มาแล้วในการประเมินรอบแรก และหน่วยประเมินที่เพิ่งจะเปิดดำเนินการงานการประเมินต่างก็มีการพัฒนาในทุกๆ ด้านภายในองค์การอย่างต่อเนื่อง โดยบุคลากรทุกฝ่ายกันประกอบด้วย ผู้จัดการหรือหัวหน้าหน่วยประเมิน คณะกรรมการบริหารหน่วยประเมิน ผู้ประเมินอภิมาน ผู้ประเมินภายนอก และเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงาน ทุกคนจะต้องทำความเข้าใจในแนวทางของการประเมินที่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้งานประเมินรอบใหม่เกิดความถูกต้อง สมบูรณ์ เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามเจตนารมณ์ของการประเมินที่ สมศ. กำหนด พร้อมกับการปรับปรุง พัฒนาหน่วยประเมินให้เป็นไปตามเกณฑ์ในการพิจารณาจัดจ้างหน่วยประเมิน

สำหรับลำดับขั้นในการขอรับงานประเมินสถานศึกษาจาก สมศ. ของหน่วยประเมินจะเริ่มต้นจากการยื่นแผนการประเมินสถานศึกษาต่อ สมศ. โดยในแผนจะต้องระบุรายละเอียดของการดำเนินงานประเมินทั้งหมด เช่น รายชื่อสถานศึกษา รายชื่อผู้ประเมินภายนอก วัน เดือน ปีที่จะออกประเมิน เป็นต้น จากนั้น สมศ. จะทำการพิจารณาให้งานตามความเหมาะสมโดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาจัดจ้างหน่วยประเมินเป็นสำคัญ เมื่อทาง สมศ. ประกาศรายชื่อหน่วยประเมินที่ได้รับงานประเมินแล้ว หน่วยประเมินจะต้องจัดคณะผู้ประเมินออกทำการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาตามที่ได้กำหนดไว้ในแผน หลังจากนั้นผู้ประเมินจะต้องเขียนรายงานการประเมินส่งให้กับผู้ประเมินอภิมานของหน่วยประเมินเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของรายงาน โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานของ สมศ. เป็นหลัก เมื่อเล่มรายงานผ่านการตรวจโดยผู้ประเมินอภิมานแล้วก็จะส่งต่อให้กับ สมศ. เพื่อตรวจรายงานการประเมิน และประกาศรับรองผลการประเมินภายนอกสถานศึกษาอย่างเป็นทางการเป็นลำดับสุดท้าย

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 ผลงานวิจัยภายในประเทศ

อรณิศา เจริญรวย (2544) ได้ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะและวิธีการที่พึงประสงค์ในการกำหนดผู้ประเมินภายนอกสำหรับตรวจสอบ สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาคุณลักษณะและวิธีการที่พึง ประสงค์ในการกำหนดผู้ประเมินภายนอกสำหรับตรวจสอบสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ (2) ศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มบุคคล ที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่มเกี่ยวกับคุณลักษณะและ

ตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 ท่าน กลุ่มครู กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มประชาชน รวมจำนวน 763 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่ เปอร์เซ็นต์ ไค-สแควร์ และการวิเคราะห์องค์ประกอบ จากการศึกษาเอกสารงานวิจัย และผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสำรวจด้วยแบบสอบถาม พบว่า ผลส่วนใหญ่สอดคล้องกัน โดยสรุปได้ดังนี้

1. คุณลักษณะของผู้ประเมินภายนอก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) คุณสมบัติทั่วไป คือ ควรมีอายุ 30 ปีขึ้นไป สำเร็จการศึกษาขั้นต้นระดับปริญญาตรี ไม่มีประวัติเสื่อมเสียและมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง (2) คุณสมบัติเฉพาะ คือ ควรผ่านการฝึกอบรม เฉพาะทางด้านการประเมินสถานศึกษา มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มีคุณธรรมจริยธรรมแลจรรยาบรรณ ของนักประเมิน มีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินสถานศึกษา มีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการ บริหารองค์กร มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการประเมิน เช่น มีภาวะผู้นำ การสร้างความ สัมพันธ์ มีทักษะการทำงานเป็นทีม และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาสถานศึกษา

2. ผู้ประเมินภายนอกที่จะได้รับใบอนุญาตควรมีคุณลักษณะตามที่กำหนด และผ่านการตรวจสอบความรู้ด้านการประเมินด้วยข้อสอบข้อเขียน จำนวนผู้ประเมินในทีมควรอยู่ในช่วง 3-10 คน และจำนวนวันที่ทำการประเมินอยู่ในช่วง 2-3 วัน โดยสามารถยืดหยุ่นตามขนาด ของโรงเรียน สำหรับโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาเฉพาะทาง ควรจัดผู้ประเมินที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน สำหรับประเมินโรงเรียนนั้นอยู่ในทีมด้วย

ชนิษฐา ยารวง (2544) ได้ศึกษาการวิเคราะห์กลุ่มผู้ประเมินที่เหมาะสมในการประเมินคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาตาม มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลุ่มผู้ประเมินที่เหมาะสมในการ ประเมินคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากผู้ประเมิน 5 กลุ่ม คือ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นรายตัว บ่งชี้และรายมาตรฐาน จำนวน 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ โดยใช้แบบประเมินกลุ่มผู้ประเมิน ที่เหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานและคำอธิบาย และแบบตรวจสอบความเหมาะสมของกลุ่มผู้ ประเมินซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานตัวบ่งชี้และคำอธิบายตัวบ่งชี้ ดำเนินการเก็บรวบรวม ข้อมูล 2 ระยะคือ ระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหาร จำนวน 44 คน ครู จำนวน 99 คน นักเรียน จำนวน 646 คน ผู้ปกครอง จำนวน 618 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 269 คน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย 24 โรงเรียน ระยะที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเชียงราย จำนวน 14 คน ผู้บริหาร จำนวน 10 คน ครู จำนวน 29 คน นักเรียน จำนวน 185 คน ผู้ปกครอง จำนวน 182 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 70

สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเชียงราย จำนวน 14 คน ผู้บริหาร จำนวน 10 คน ครู จำนวน 29 คน นักเรียน จำนวน 185 คน ผู้ปกครอง จำนวน 182 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 70 คน ใน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย 7 โรงเรียน ซึ่งคัดเลือกจากโรงเรียนที่บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประเมิน เมื่อตรวจสอบผล สามารถนำมาวิเคราะห์ได้เพียง 6 โรงเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเบื้องต้น ได้แก่ ความถี่และร้อยละ โดยพิจารณาความเหมาะสมของกลุ่มผู้ประเมินในการเก็บข้อมูลระยะที่ 1 ด้วยเกณฑ์ร้อยละ 60 จากการประเมินตนเอง และกลุ่มอื่นซึ่งต้องสอดคล้องกันทุกกลุ่ม ระยะที่ 2 ด้วยเกณฑ์ร้อยละ 60 จากการประเมินตนเองและกลุ่มอื่นซึ่งต้องสอดคล้องกัน ทุกกลุ่มและทุกตัวบ่งชี้ แล้วสรุปกลุ่มผู้ประเมินที่เหมาะสมจากความสอดคล้องของผลการ ประเมินที่ได้จากทุกกลุ่ม และศึกษานิเทศก์

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ระยะที่ 1 เมื่อให้มาตรฐานพร้อมคำอธิบาย สรุปได้ว่า กลุ่มผู้บริหาร เหมาะสมในการประเมินในมาตรฐานที่ 1,3,10,12,13 และ 14 กลุ่มครู เหมาะสม ในการประเมินในทุกมาตรฐาน กลุ่มนักเรียน เหมาะสมในการประเมินในมาตรฐานที่ 4,8 และ 9 กลุ่มผู้ปกครอง เหมาะสมในการประเมินในมาตรฐานที่ 3,4 และ 8 กลุ่มคณะกรรมการ สถานศึกษาไม่เหมาะสมในการประเมินมาตรฐานใดเลย ระยะที่ 2 เมื่อให้มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ พร้อมคู่มือที่มีคำอธิบายตัวบ่งชี้ สรุปได้ว่า กลุ่มผู้บริหาร เหมาะสมในการประเมิน มาตรฐานที่ 1,2,3,10,12,13 และ 14 กลุ่มครู เหมาะสมในการประเมินในทุกมาตรฐาน กลุ่มนักเรียน เหมาะสมในการ ประเมิน มาตรฐานที่ 4,5,8 และ 9 กลุ่มผู้ปกครอง เหมาะสมในการประเมินมาตรฐานที่ 9 กลุ่มคณะกรรมการ สถานศึกษาไม่เหมาะสมในการประเมินมาตรฐานใดเลย ข้อสรุป จากการตรวจสอบผลการประเมิน โดยศึกษานิเทศก์ สรุปได้ว่า จากทั้งหมด 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ กลุ่มผู้บริหารเหมาะสมในการ ประเมิน 8 มาตรฐาน 34 ตัวบ่งชี้ กลุ่มครูเหมาะสมในการประเมิน 13 มาตรฐาน 52 ตัวบ่งชี้ กลุ่มนักเรียนเหมาะสมในการ ประเมิน 7 มาตรฐาน 26 ตัวบ่งชี้ กลุ่มผู้ปกครองเหมาะสมในการประเมิน 3 มาตรฐาน 15 ตัวบ่งชี้ กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาเหมาะสมในการประเมิน 2 มาตรฐาน 13 ตัวบ่งชี้

ทองอยู่ แก้วไทรชะและคณะ (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง มาตรฐานและรูปแบบการ พัฒนาหน่วยประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อศึกษามาตรฐานของหน่วยประเมิน ภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมกับบริบทของระบบการศึกษาไทย และเสนอ รูปแบบและกลไกในการพัฒนาหน่วยประเมินภายนอกที่เหมาะสม

ผลการวิจัย พบว่า มาตรฐานของหน่วยประเมินภายนอกที่เหมาะสมกับบริบทของ ระบบการศึกษาไทย ประกอบด้วย 7 มาตรฐาน 21 เกณฑ์ และ 35 ตัวบ่งชี้ ส่วนรูปแบบการ พัฒนาหน่วยประเมินภายนอกที่คณะวิจัยเสนอเรียกว่า ประกอบด้วย ขั้นตอนหลัก คือ การนำ

องค์กร การบริหารจัดการ การนำทิศทางสู่การไปปฏิบัติ และการประเมินผลทางปฏิบัติ ในแต่ละมาตรฐานทั้ง จะมีกลไกเพื่อเป็นตัวเร่งให้มีการนำไปใช้ในการพัฒนาหน่วยประเมินและผู้ประเมิน ซึ่งมาตรฐานและกลไกเหล่านั้นจะบูรณาการและเชื่อมกับขั้นตอนหลักของการบริหารจัดการโดยมีแกนกลางคือ การประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลักการสำคัญสำหรับการนำรูปแบบและกลไกไปปฏิบัติมี ข้อเสนอ คือ เน้นการพัฒนาหน่วยประเมิน ผู้ประเมินและบุคลากรสนับสนุน ให้ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ใช้ความรู้วิชาชีพ บริบทการทำงานและกระบวนการเป็นฐานร่วมกันในการปฏิบัติงาน และการมีภาวะผู้นำร่วม

สุนีย์ บุญทิม (2548) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตตรวจราชการที่ 5 กรณีศึกษาจังหวัดสระบุรี เพื่อศึกษาความสอดคล้องของผลการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยคณะผู้ประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) กับผลการประเมินคุณภาพภายในโดยคณะกรรมการของสถานศึกษา ในจังหวัดสระบุรี พบว่า ในด้านความพึงพอใจของบุคลากรในสถานศึกษาต่อกระบวนการประเมินคุณภาพภายนอกนั้น สถานศึกษาส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อกระบวนการประเมินคุณภาพภายนอกของคณะผู้ประเมินเป็นอย่างมาก โดยเห็นว่าคณะผู้ประเมินให้ความเป็นกันเองแบบกัลยาณมิตร ทำให้สถานศึกษาเข้าใจกระบวนการประเมินที่ถูกต้องชัดเจน

วัลลีย์ ศรีรัตน์ (2548) ที่ได้ศึกษาผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตจังหวัดชัยนาท พบว่า คณะผู้ประเมินมีการประเมินตามสภาพจริง โดยมีการเปิดโอกาสให้ได้ซักถามจนเป็นที่พอใจเพื่อให้เกิดความเข้าใจจริง แต่มีสถานศึกษาบางส่วนที่เห็นว่าคณะผู้ประเมิน ใช้ความรู้ลึกของตนเองในการประเมิน รวมทั้งมีความเคร่งเครียดในการประเมินมากเกินไป และไม่คำนึงถึงบริบทของสถานศึกษา

ส่วนในด้านการยอมรับในผลการประเมินคุณภาพภายนอกนั้น พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่ยอมรับผลการประเมินด้านผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหารทุกมาตรฐาน ทุกตัวบ่งชี้ แต่มีสถานศึกษาบางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อยไม่ยอมรับผลการประเมินในบางมาตรฐานและบางตัวบ่งชี้ เนื่องจากเห็นว่าบริบทของสถานศึกษาไม่สอดคล้องกับเกณฑ์ตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ เช่น การไม่มีผู้บริหารสถานศึกษา การขาดแคลนครู การไม่สามารถจัดครูที่มีวุฒิตรงตามกลุ่มสาระที่สอน และยังเห็นว่าเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ สมศ. นั้นสูงเกินไป

ศิริชาติ วงษ์ใหญ่ (2548) ได้ศึกษาผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตตรวจราชการที่ 5 เพื่อทราบความคิดเห็นของสถานศึกษาเกี่ยวกับผลการประเมินคุณภาพภายนอก ในด้านการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้พัฒนา

คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่ได้นำผลการประเมินคุณภาพภายนอกตามข้อเสนอแนะของคณะผู้ประเมินภายนอกไปใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษาที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียน โดยได้บอกถึงประเด็นหลักๆ ที่สถานศึกษาได้มีการดำเนินงาน อันได้แก่ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาระบบบริหารจัดการ เช่น พัฒนาคู่มือโดยการจัดหรือส่งเข้ารับการอบรม หรือศึกษาต่อ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องของการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดแก้ปัญหา จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และการปรับแผนยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของผู้ประเมิน

2.4.2 ผลงานวิจัยต่างประเทศ

เอเทรีย (Atria, 1999 : 60) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบของกระบวนการประกันคุณภาพและแผนพัฒนาของมลรัฐอิลลินอยซ์ ต่อทัศนคติของครูโรงเรียนรัฐบาลในการทำแผนพัฒนาโรงเรียน ในเมืองรัฐชิคาโก การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของกระบวนการประกันคุณภาพและแผนพัฒนาของมลรัฐ อิลลินอยซ์ ต่อทัศนคติของครูโรงเรียนรัฐบาลในเมืองรัฐชิคาโกเกี่ยวกับแผนพัฒนาโรงเรียน กระบวนการประกันคุณภาพและแผนพัฒนาของมลรัฐอิลลินอยซ์อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงองค์กรและทฤษฎีแรงจูงใจ เนื่องจากทัศนคติเป็นส่วนประกอบหลักในทั้งสองทฤษฎีนี้ ทัศนคติของครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาโรงเรียน ผลการวิจัย พบว่า ครูมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการประกันคุณภาพและแผนพัฒนาของมลรัฐอิลลินอยซ์

การประเมินที่สำคัญในปัจจุบันคือ การประเมินความก้าวหน้า แบบเน้นการมีส่วนร่วม แบบเน้นการเรียนรู้ขององค์กร แบบเสริมพลังอำนาจ กลยุทธ์ที่ส่งผลต่อการใช้ผลการประเมิน คือ การวางแผนการใช้ผลการประเมินก่อนการประเมิน การกำหนดความต้องการใช้ผลการประเมินของผู้ใช้ การออกแบบการประเมินที่ใช้ทุนน้อย การมีส่วนร่วมในการประเมินของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผลการประเมินที่ตรงความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และการรายงานผลการประเมิน และลักษณะการใช้ผลการประเมินมี 3 ลักษณะ คือ การใช้ในเชิงแนวคิด การใช้ในเชิงเครื่องมือ และการใช้ในเชิงเชิญชวน และพบปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ผลการประเมินแนวใหม่ จากบริบทขององค์กรและกระบวนการประเมิน โดยบริบทขององค์กรประกอบด้วย ความต้องการสารสนเทศของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมในการประเมินของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และการใช้ผลการประเมิน สรุปได้ว่า การประเมินเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุงในหน่วยงานและองค์กรต่างๆ

โฟลท์ (Floit, 2000) ได้วิจัยเรื่อง ผลกระทบของรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกต่อโรงเรียนในมลรัฐอิลลินอยซ์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาว่าการมีส่วนร่วมในการ

บทบาทการดำเนินงานจากภายนอกจะมีส่วนช่วยให้กระบวนการพัฒนาโรงเรียนแบบ บูรณาการ ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องหรือไม่ ผู้วิจัยวิเคราะห์จากรายงานการประเมินภายนอก ได้ระบุให้เห็นถึง ประเด็นบรรยากาศการเรียนรู้ และถึงแม้ว่ารายงานนี้ได้กล่าวถึงความจำเป็นต้องมีการกำหนด ทิศทางของหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานของรัฐ แต่มีหลักฐานอ้างอิงน้อยมากในการ ปรับปรุงหลักสูตร การประเมิน และกลยุทธ์การสอน ส่วนการสนับสนุนจากชุมชน และ ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนไม่ได้บูรณาการกับกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมที่กำหนด ผลการวิจัย พบว่ารายงานการประเมินภายนอก และรายงานข้อคิดเห็นจากโรงเรียนแบบบูรณาการอย่างต่อเนื่อง และความพยายามในการพัฒนาหลายอย่างยังไม่ต่อเนื่องและไม่อาจบ่งบอกได้ว่าเป็นองค์ประกอบ ของการประกันคุณภาพไม่ได้

บั๊ก (Bugg, 2000 : 61) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประกันคุณภาพการศึกษาและการ วางแผนพัฒนาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในมลรัฐอิลลินอยซ์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบประสิทธิผลของคณะกรรมการการศึกษาของรัฐในโครงการประกันคุณภาพ การศึกษาและพัฒนาแผน ที่ใช้เป็นตัวกระตุ้นการพัฒนากระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ ในโรงเรียนมัธยมปลายของรัฐ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับขอบเขตที่โรงเรียนสองแห่งใช้ การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัย พบว่า 1. ก่อนที่จะมีการนำการประกันคุณภาพและแผนพัฒนามาใช้โรงเรียนทั้งสองแห่งยังไม่ได้ ใช้ระเบียบโครงสร้างในการปรับปรุงโรงเรียน 2. โรงเรียนในชนบทสามารถใช้กระบวนการ ประกันคุณภาพ เพื่อเป็นการกระตุ้นการพัฒนาโครงสร้างการจัดระเบียบของโรงเรียนในขณะที่ โรงเรียนในเมืองไม่สามารถทำตามกระบวนการได้สำเร็จ 3. การประกันคุณภาพมีผลดีต่อแผนการ สอนในโรงเรียนทั้งสองแห่ง 4. ถึงแม้ว่าการประกันคุณภาพจะประสบความสำเร็จในเรื่องเกี่ยวกับการ ปรับปรุง แต่ยังเป็นที่ยกเถียงว่าสิ่งแวดล้อมบางประการอาจทำให้โรงเรียนไม่สามารถค้นหา ปัญหาที่แท้จริงได้ 5. โครงร่างของการประกันคุณภาพสามารถช่วยโรงเรียนในการพัฒนา วัฒนธรรม การปรับปรุงโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามก็ตีการขาดตัวแปรบางตัว เช่น ภาวะผู้นำ ทรัพยากรทางการเงิน ทำให้กระบวนการไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย

Preskill and Caracelli (2003) ได้สำรวจการพัฒนามโนทัศน์การใช้ผลการประเมินจาก ผู้ที่มีประสบการณ์ในการประเมินซึ่งเป็นสมาชิกของ Topical Interest Group (TIG) จำนวน 530 คน เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบตรวจสอบรายการ จำนวน 6 ตอน ประกอบด้วย ข้อมูล ภูมิหลังของผู้ตอบแบบสอบถาม รูปแบบของการประเมิน บทบาทของนักประเมิน ประเด็น เกี่ยวกับการใช้ผลการประเมิน ความคลาดเคลื่อนของการใช้ผลการประเมิน และ การเปลี่ยนแปลง ทางการประเมิน จากการสำรวจ พบว่า นักประเมินเห็นว่าจุดประสงค์หลักของการประเมินคือ

การพัฒนา ปรับปรุงการเรียนรู้ขององค์กร โดยการเสนอสารสนเทศที่นำมาประกอบการตัดสินใจ วิธีการปรับปรุงโครงการและการตัดสินใจ

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าสถานศึกษาได้ดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในประเด็นต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย การเตรียมการวางแผนประกันคุณภาพการศึกษา การนำแผนการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้ การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา การพัฒนาปรับปรุงมาตรฐาน และการเตรียมการประเมินจากองค์กรภายนอก ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างกันตามขนาดของสถานศึกษา คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยที่โรงเรียนขนาดใหญ่มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก สำหรับปัญหาส่วนใหญ่ที่พบ คือ การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารบ่อย สภาพการจัดการการศึกษาไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ โรงเรียน ระบบการตรวจสอบ ระบบการประเมิน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา